

Publik, teatri parim osa kogu maailmas

Margus Mikomägi

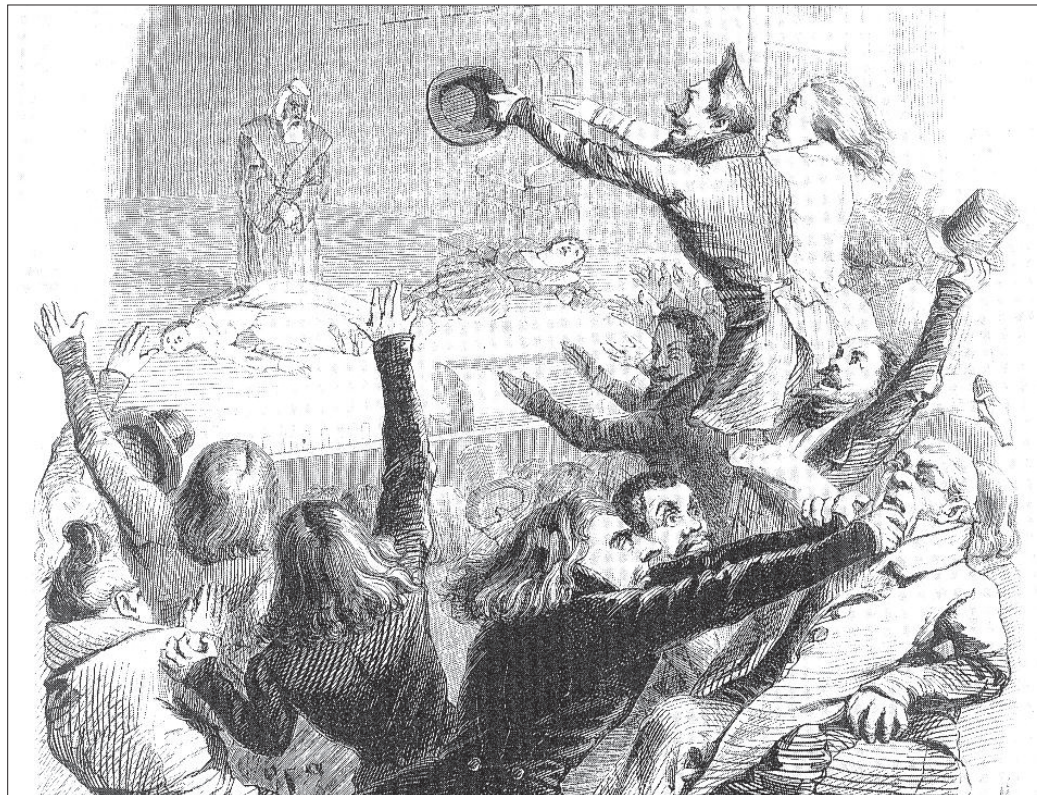
Seda, et teatripublik on kõikjal üks, ikka räägitakse. Kontrollisin seda Minskis. Sain kinnitust.

Kõigepealt see, et Minskis äkkmõtte ajal teatrisse minna pole kerge. Enamik õhtuste etenduste piletid on välja müüdnud. Mul oli miski aimdus, et tahan minna Janka Kupala teatrisse. Kusagilt oli peas see, et teater on rahvus-teater ja on hea teater. Mu vastuvõtjad seal muidugi imestasid, et miks tahab mingi külaline näha teatrit, mis mängib ainult valgevene keeles, millest ta tuhkagi aru ei saa. Ega ma ei seletanud ka miks ja et ma just seda arusaamist ilma keelest mõhkamata proovida tahtsin. Kontrollida, et kas saan teatrikeelest aru.

Teatripileteid müüakse Minskis nagu Moskvas ja Peterburis tänavatel ja metrookäikudes ja on ka sellised toad, kus müügil piletid kõigile etendustele ja kontsertidele ja tsirkusessegi. Ühes sellises selgus, et Kupala teatrisse on kõik piletid välja müüdnud ja enne kaht nädalat ma sinna ametlikult poleks pääsenud. Samas selgus, et sama päeva õhtuks võin ma saada piletit, oli müügil just kolm piletit William Shakespeare'i etendusele „Kaheteistkümnend öö“. Mul on selle etendusega isiklik suhe ja mul on enda pärast tänaseni pisut häbi, kui sellele tükile mõtlen. Ostsin kolm piletit, neid lihtsalt ei müüdnud eraldi. Maksin 360 krooni meie rahas, nende väärirings miski 60 000 Valgevene rubla. Tegelikult intrigeeris mind sundvalikut tehes natuke ka teatri nimi „Sovremennõi hudozestvennõi teatr“, nüüdisaegne kunstiteater siis.

Kümme teatrit, üks neist sovremennõi

Valgevene teatritegelaste liidu kunstiteadlasest esinase Irina Rahmanova sõnul on Minskis kümme teatrit. On Suur rahvuslik akadeemiline ooperiteater, Suur rahvuslik akadeemiline balletiteater, millegipärast draamateatrid sõna Suur ei kaunista. Seal on Gorki-nimeline ja Kupala-nimeline akadeemiline draamateater. Huvitavaks teatriks, tean nüüd, peetakse kinostudio Belarusfilm kinonäitlejate teater-stuudiot. Kõik Valgevene teatrid ela-

Selgub, et teatrifotograafid ei ole erilised vaatajate pildistajad. 1830. aasta joonistus on tehtud teatriannaalides sensatsioonilisest Victor Hugo „Hernaini“ esietenduse finaalist Pariisis. Näidend rikkus aja- ja kohaühtsust, kujutas laval vägivalda ja surma. Ja publik läks kaklema. Joonistus koguteosest „Oxfordi illustreeritud teatriajalugu“, Eesti Teatriliiit 2006.

vad riigi dotatsioonist. Minskis on ametliku statistika järgi 1,8 miljonit elanikku.

Muuhulgas astusin ühel õhtul ikkagi sisse Kupala teatrisse, etendus käis. Kuna sain piletoõridelt kava osta, siis tean, et sel õhtul mängiti Gogoli „Surnud hingede“ dramatiseeringut. Kui teada sain, olin natuke pettunud, et isegi ei proovinud sellele etendusele pääseda. Sellelt kavalehelt loen, et lavastuses on töös raskekahurvägi: Nõukogude Liidu ja Valgevene teenelised kunstnikud ja muude preemiata laureaadid. Tehke, mis tahate, aga ma küll usun, et kui näitleja on Krimmi auto-

noomse vabariigi teeneline kunstnik, siis ta halb näitleja olla ei saa. Niisamuti need rahvakunstnike ja muude tiitlitega pärjatud lavastajad ja näitlejad. Sellega ma tahan öelda, et meil oleks aeg ka mõelda, kuidas me oma näitlejaid nende jaoks, kes Eesti teatrit mitte midagi ei tea, nähtavaks kuulutame, ka kavalehel, mitte ainult teatriinimeste jaoks. No näiteks, et see on suurnäitleja Aivar Tommingas ja see mees noornäitleja, teeb alles esimest osa oma elus. Au värk, saate aru küll, see käib kaasas kvaliteediga ja võiks olla, peaks olema nähtav kõigile.

Sovremennõi Minskis nagu No Tallinnas

Nüüdisaegne kunstiteater on endale kodu leidnud ühes sellises majas nagu Jaan Tombi nimeline kultuuripalee, kus aastaid oli meie Noorsooteatri pesa, ainult see palee oli viis korda suurem. Etenduspaiga leidmine selles majas võttis aega. Sattusin oma kahe Minski kaaslasega kõigepealt laste Eurovisiooni lõppvoo avalikule kontserdile. See oli põnev sattumine, ilmselt oli kohal Valgevene uusriikaste koorekiht koos lastega. Uhked autod parkimisplatsil, laste ja nende saatjate kostüümid olid vaatamist väärt.

Lapsed tundusid väarikate vanainimestena ja uusrikkad oleks nagu Kroonika kaantelt maha astunud.

Shakespeare'i kaema tulnute hulgas oli pilt kirjum. Kõigepealt selgus, et teater on kaks aastat vana vaid, on eksperimentaalne, uuenduslik ja muud teatriga seotud sõnad, mis iseloomustavad otsinguid, ilma milleta ma üldse head teatrit ette ei kujuta.

Publiku hulgas oli üliõpilasi ilmselt, meie keeles oli karvaseid ja sulelisi, kes teadsid, mida nad vaatama on tulnud. Juhuslikke inimesi ma ei kohanud. Minu ees istusid kaks vanemat daami, teatraali, kulda oli neil kaelas ja sõrmes. Vaheajal suitsetasin nendega koos ja kuulasin pealt, kuidas daamid intellektuaalselt Shakespeare'i interpreteerimisest rääkisid.

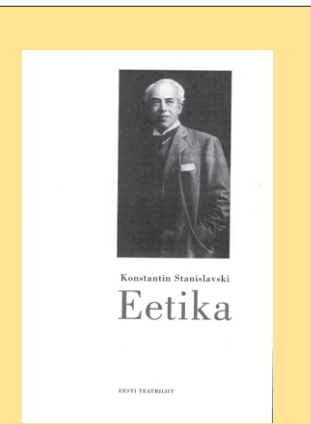
Plussid naisi oli palju publikuks. Õigemini olid kõik naised omapärased. Etenduses omakorda polnud ühtegi naist. Laval oli kümme meest, kes siis osi vahetasid, laval kõike tegid, mängisid pargipuid ja mererõõvleid ja vanameistri kirjutatud naiseteosi. Kõik olid laval algusest lõpuni ja allaandmist ei olnud. Mängisid lisaks veel ka pilli ja laulsid.

Ma pean tunnustama, et nägin esimest korda Shakespeare'i kirjutatud komöödiat nii esitatavat, et oli naljakas. Vanad mehed, paar neid ses meeste kambas oli, hiilgasid näitlejatarkusega ja olid hiilgevormis. Sellises, et oleksin neid tahtnud näha mõnes muus etenduses, mis ei kannaks märki eksperiment.

Publik rõkkas muidugi ka etenduse käigus. Oli braavohüüdeid. Sealne publik on emotsionaalne ja avatum ehk kui meie oma. Etenduse lõppedes kestis ovatsioon, no seitse minutit kindlasti. Olin sellele sümbolsele lavale nii lähedal, et sain vaadata, kuidas näitlejad kuni viimase kummarduseni mängisid, ja nägin ka seda, kuidas publiku vastuvõtt neid liigutas. Nad ei olnud oma tööd asjata teinud. See näitlejate ja publiku vaheline side lummas.

Alles hiljem võtsin iriseda, et oleksin kavalehelt tahtnud teada saada, kes need näitlejad on ja kes on lavastaja ja kuidas selline teater tekkis ja millised on nende plaanid.

Küsinud siis, ütlen täna endale, keegi ei keelanud. Ja lohutuseks ütlen, ma olen neid näinud ja nad on mul meeles. See teater on meeles.

Kalossidega ei minda isegi garderoobi

Ma arvan nüüd, et ei ole kahte ega kümnet eetikat. See teadmine, et eetika on üks ja ainus, süvenes, kui taas ja ühe hingetõmbega lugesin läbi Konstantin Stanislavski 1908. aastal ilmavalgust näinud „Eetika“ eestikeelse uustrüki. Raamatu üllitas Eesti teatriliiit. Eessõnas küsib toimetaja Reet Neimar: „Kas on aga „Eetikaga“ tutvunud iga praegune teatrijuht ja produtsent? Müügijuht? Või kriitik...?“ Teatriõppejõud ja kriitik ja teatriloolane ja milles kõiges veel sõnaga teater oma elu sidunud Reet peabki nii küsima. Küsima teatriga seotutelt, kas te teate, et on nii? Kui ei, siis saage teada. Mõelge eetikast teatris.

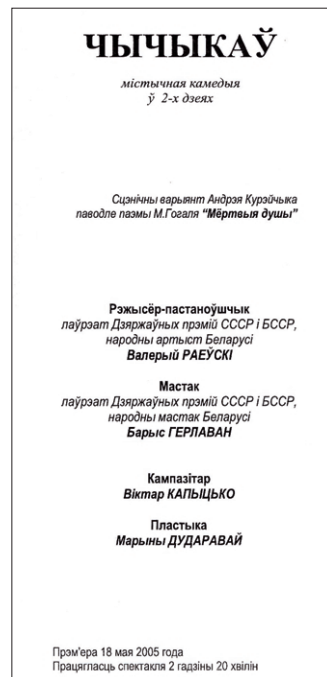
Kui oleksin selle raamatu väljaandja, teeksin sellise käigu, et kingiksin 101 valituks osutunud riigikogulasele nende esimesel tööpäeval parlamendis selle Konstantini raamatu. Mõöda külge selle lugemine neil maha ei jookseks.

Kuidagi tänapäevane tundub suure Vene teatri-mehe sada aastat tagasi mõeldu. Vaid üks näide: „...tervet õhkkonda, distsipliini ja eetikat ei saa luua korralduste andmisega, reeglita, ringkirjaga, suletõmbega. Seda ei saa teha „hulgi“, nagu tavaliselt viiakse läbi korporatiivseid mõjuavaldusi; see, millest mina räägin, toimub „jae“. See pole massi- ega vabrikutöö, vaid kodukäsitöö.“

Neimar räägib eessõnas legendi moodi loo, kuidas Kaarel Ird selle teksti teatri seinatahvlile riputas kõigile teadmiseks. Vana Hirmus jättis teadlikult autori nime lisamata. Ja siis teda tagaselja sõimati, et Ird ajab ülbet jama, mida ta endast õige arvab... Ird kuulunud ja muhelenud.

Eesti teater võiks kinkida me riigile eetika, ilma naljata. Mis siis, et see tuleb sajandi alguse Venemaalt.

Margus Mikomägi

“Teatri loomingulise töö igasugune

Dmitri Mohhov: Improvisatsioon

Margus Mikomägi

Ma olen vahel hädas olnud sellega, kuidas tituleerida inimest, kellega kohtun. Enamasti sellistel puhkudel küsin, et kes oled täna. Kirjanik, kunstnik, näitleja, lavastaja, filmimees? Selliste meeste kohta saab öelda Looja.

Dmitri Mohhov elab Valgevenes Minskis. Seda lugu kirjutades ma ei saa küsida temalt, kuidas, pean ise otsustama. Ta on teatri- ja kinokunstnik, on arhitekt. Ta on teinud üle kolmesaja kujunduse etendustele erinevates teatrites Valgevenes ja Venes ja Leedus ja Poolas näiteks. Tal on olnud palju isiknäitusi. Ta on õppejõud mitmes Minski ülikoolis.

Pea tunnustama, et see loetelu ei ütle mehe tegeliku kohta mitte midagi muud kui seda, et ta on oma 63 eluaasta jooksul palju jõudnud. Palju ei tähenda alati kvaliteeti. Dmitri puhul aga küll.

Vahetult pärast meie kohtumist sõidab Dmitri Mohhov Volga äärde, Tšeboksarõ Vene teatrisse, kus ta kujundab Kreeka tragöödiat „Ilus Helena“. Selle kujundus on mehe töölaual. Ma ei julge öelda, kas valmis või pooleli. On päris küll, isegi siis, kui on poolik.

Ma ei teadnud, et kohtume, ega valmistanud Dmitri Mohhoviga kohtumist ette. See anti mulle kingituseks miskipärast. Kui oli me oma jutud rääkinud, oli tunne, et olen kohtunud oma vanema, targema vennaga - üks veregrupp tundus olevat. Et lugejale pilti ette tuua, võrdlen ma seda Minski mõtlejat mõttes Andres Ehini ja Ülo Vooglaiu venekeelse variandiga. Kuigi, ka see pole päris täpne.

(Alljärgnev on räägitud 17. jaanuaril Minski kesklinna väikeses korteris, mis täis raamatuid, maale ja vaimust. Ma ei taibanud diktofoni käivitada kohe, kui korteri uksest sisse astusin. Oleks pidanud. Kõik, millest Dmitri Mohhov rääkis, tundub tagantjärele tähtis, muuhulgas ka vahetatud tavaviisakused. Diktofoni käima panemise luba taipasin siiski küsida pisut hiljem...)

Ma kujundan etendusi muidugi ka Valgevenes. Aga... siin läheb kõik väga raskelt. Esietenduseni jõutakse raskelt, pikalt...

Miks? Teatritel pole raha?

Teate, rahaküsimus kuidagi, jah, selle üle kaeblevad teatrid ja kinostuudiod. Ma mõtlen, et isegi, kui täna il-

Dmitri Mohhovi töölaual oli 2007. aasta jaanuaris “Ilusa Helena” kujundus.

Montaaz

muks raha Valgevene filmile, siis homme Valgevene kino ikkagi ei oleks.

Pole enam neid, kellele raha anda, kes tõstaksid Valgevene kino taas jalgadele. Muidugi raha leiaks alati kohti. Sama on teatrites. Ma pole küll kõige õigem inimene, kellega sellest rääkida. On kombeks öelda, et ärgem rääkigem kurbadest asjadest. Räägime millestki muust.

Teatris on väga keeruline olukord.

Mis teeb olukorra keeruliseks?

Asi on selles, et minu arvates, ma võin ka eksida, käib praegu väga aktiivne professiooni, oskuste, ametioskuste allakäik üldse. Mitte ainult teatrites, kõikjal. Praegu on piisav, kui oled ülemus, juhataja, kes arvab, et võib kõike. Näidendeid ei kirjuta dramaturgid, etendusi ei lavastata rezissöörid, rääkimata kostüümide ja dekoratsioonidest, mida teevad enesestmõistetavalt ka amatöörid, mitte spetsialistid. Alustada tuleks sellest teadmisesest. Ma ei mõtle, et see protsess jääbki nüüd nii, jääb venima. Loodetavasti saabub kord uus renessanss. Vähemalt peab

sellesse uskuma.

Täna pole tekkinud kultuuriolukord, mis on hea ja ma ei taha nimetada nimesid, olla konkreetne.

Kui rääkida homsest päevast, siis see on seotud kooliga, haridusega. Venemaal on ka samasugused probleemid. Ka seal pole enam palju spetsialiste-õppejõude. See on seotud inimeste vanuse, ajalooga ja poliitiliste muutustega, kuid Vene koolil on väga sügavad juured. Ükskõik, mis ei juhtuks - ma pean nüüd silmas teatri- ja ka kunstikoole Peterburis ja Moskvast, on neil seal väga suur tähendus.

Kas siis Valgevenes ei tunta järjepidevust nagu meil, et Panso oli Knebeli õpilane Moskvast ja Knebel jälle Stanislavski õpilane ja Panso õpilased omakorda õpetavad tänaseid teatritegijaid?

Valgevene teater, isegi rahvuslik teater, paljud teised teatrid, kahekümnendatel aastatel, pärast Vene revolutsiooni, nad kõik printsibiisid lähtusid Vene koolist, Moskva koolist. Ka teatrikunstnikud olid seal kooliga. See oli tõesti hea, teatri kuldaeg Valgevenes ka. Lähtuti ja võeti omaks selle hea kooli

traditsioonid.

Ma natuke õpetan akadeemias ja kultuuriülikoolis... ma väga ei tahaks... lülitage palun diktofon välja.

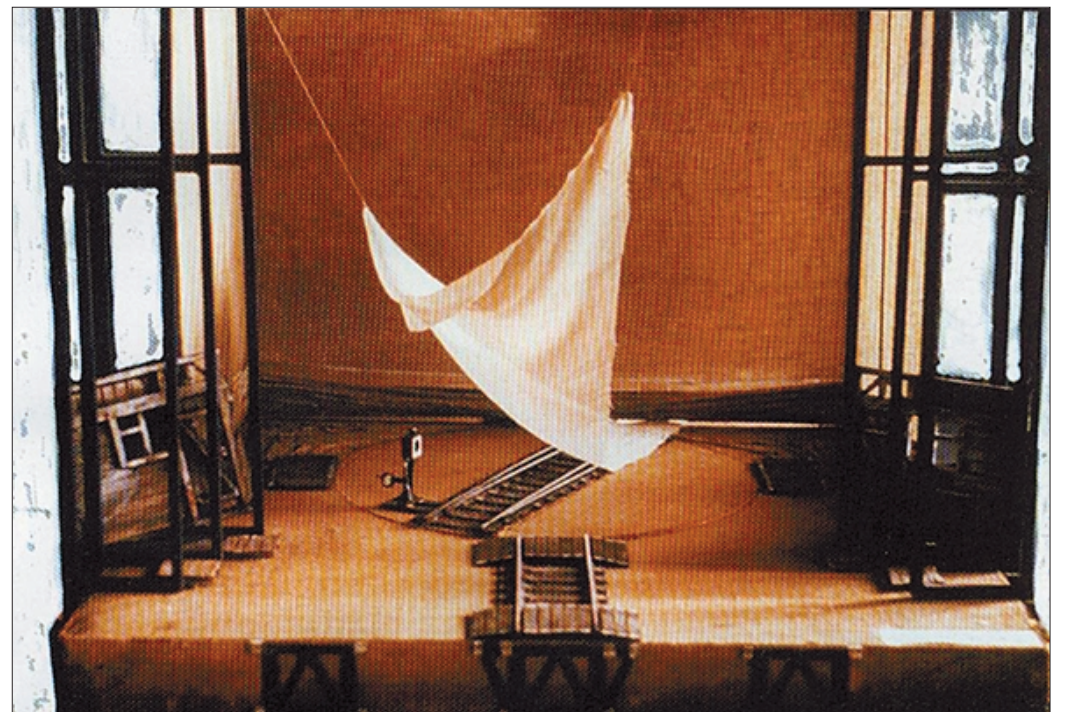
(Ma lülitan ja Dmitri räägib murelikult õpetamise viisidest ja õppejõududest. Kuni korraga lausub, et nüüd, kui soovite, pange oma aparatuur käima.)

...seal ehitatakse laste muu-

sikakooli. Jamali Neenetsi autonoomses ringkonnas, tundras, polaarjoone taga. Elutingimused on rängad. Kant on rikas, gaas, nafta... ühest küljest rikas, teisest küljest, kuhu see rikkus jõuab? Varem ei jätetud selle rikkuse tootjatele midagi. Täna, tänu Jumalale, on poliitika natuke muutunud.

Kuidas inimesed elavad, me kõneleme koolist ja traditsioonidest.

Ma sõitsin sinna uue laste muusikakooli ehituse avamiseks. Istusin lennukis kõrvalt Moskva konservatooriumi professoriga. Ta lendas tundrasse lapsi õpetama, tunde andma. Arusaadavalt talle makstakse selle eest.

Lavamakett Tšõngõz Aitmatovi romaani “Ja sajandist on pikem päev” lavastusele aastast 1984, Kasahhi draamateatris Kurgani linnas.

... on kõrgem piloota

Aga keegi pidi selle peale enne tulema, et teda üldse kutsuda.

Laste muusikakooli avamisele tulid kuulsad muusikud Saksa, Ameerika, Inglismaa orkestritest. Mitte lihtsalt kuulsad muusikud, aga kunagised lapsed, kes õppisid tundras, sellesamas muusikakoolis. See on traditsioonide hoidmine ja tulevikule mõtlemine. See on see, millest tahaks unistada.

Ma juba rääkisin teile, et kirjutavad need, kes ei ole kirjanikud. Kunstnikest ma üldse vaikin. See on probleem. Eriti praegu, teatris ja mitte ainult, see sama toimib kõikjal ja kõiges.

Kuidas te ikkagi satute lavastusi kunstiliselt kujundama Venemaale ja mujale?

Nõukogude ajal oli mul tuttavate lavastajate ring, nemad kutsusid. Me tegime koostööd. Lavastajad ei saanud ilma minuta ja mina ilma lavastajateta mingit töst tükki teha. Elasin Valgevenes ja tegin tööd kogu maailmas. Sõpradest lavastajad lavastasid maailmas, sellepärast. Kahjuks on väga paljud teatrist, ka elust lahkunud, paljud tuttavad on lahkunud kaugvälismaale. Mõned on teatri jätnud.

Mitte, et mul poleks vastastikust mõistmist uue põlvkonnaga, aga kui aus olla, siis ma tihti näen tänases teatris... Selleks, et mitte lakata armastamast seda, mida ma armastasin ja armastan, tuleb mul tihti pähe mõte jätta oma töö.

Te mõtlete, aga pole jätnud lavastuskunstniku ja õppejõu tööd. Järelikult tunnete ennast kohustatuna andma edasi seda, mida oskate ja tunnete ja teate?

Ma olen oma murelikkusele vaatamata optimist. Talent on jumala and. Issand Jumal annab kellelegi rohkem, kellelegi vähem. Kõik inimesed ei ole ühtmoodi, sarnased. Peale talendi on veel elukutse oskused. Talenti ei tohi segi ajada elukutsega. Elukutse - see on kool ja kogemused.

Varasematel aegadel, ma usun, suhtuti elukutsesse selle sõna otseses tähenduses - elu kutse, väheke tõsisemalt. Ka siis oli rohkem- ja vähemandekaid inimesi. Ülikoolidesse õppima tulid parimad parimatest. Nüüd kahjuks nii ei ole. See ei käi ainult spetsiaalsete õppeasutuste kohta, vaid kehtib ka koolides, kus õpivad lapsed.

See on nii ka Eestis.

Ma kord juhtusin vaatama televiisorist, kui Vene haridusministrilt küsiti, üks kord vaid, hiljem sellest ei räägitud, et miks on vaja haridusreformi. Teha ümber õpikuid ja hindamissüsteemi... ta vastas, et tulid suured rahad välismaalt ja sellepärast nad nõustusid. Tõsi, pärast sellest enam ei räägitud nii otse.

Ehk see on raske küsimus, aga miks üldse on vaja teha teatrit?

Teater on selline struktuur, et kas teda tahetakse või ei taheta, teater on olnud, on täna ja on tulevikus. Alati on selliseid inimesi, kellele pole vaja isegi maksta, keda pole vaja sundida, kes teevad teatrit südame sunnil. Ükskõik kui raske ja halb pole, poliitiliselt, finantsiliselt, teater leiab kindlalt mingid võrsed ja eksisteerib.

Janu teadmiste järele on olnud alati. Ajad on rasked ka alati. Mäletate te kergeid aegu? Ristisõjad, kodusõjad, isamaasõda, näljahädad - ja ikka on tehtud teatrit - milised etendused ja teatrid veel. Seni, kuni löövad südamed, kuni on inimene, on ka teater. Ma usun sellesse.

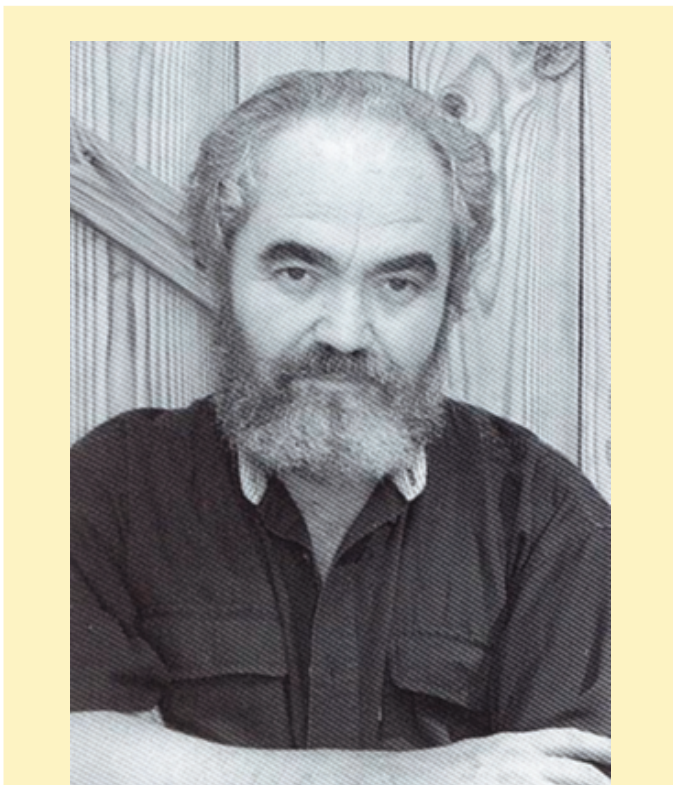
Te olete Siberi poiss ja õppinud arhitekt?

Ma olen sündinud Siberis ja alustasin Novosibirskis arhitektuuri kateedris õppimist kohe pärast 10. klassi lõpetamist. Sellel ajal oli kolm tugevat arhitektuurikooli Nõukogude Liidus. Moskvas, Leningradis ja Novosibirskis. Miks? Siber on suur ja lai, aga kunstikõrgkoolis seal ei olnud. Olid andekad noored, kes joonistasid. Moskvasse oli raske pääseda, peaaegu võimatu, ja noored siis läksidki arhitektuuri õppima. Kateeder oli võimas.

Möödunud sajandi kuuekümnendatel ehitati Novosibirskisse akadeemilisi linnakuid. Need polnud siis ainult teaduskeskused, vaid mingil määral ka kultuuri kogunemise kohad. Ajud koondati neisse linnakutesse ja seal räägiti palju ka isikuvabadusest.

Kõik Valgevene teatrid on riigi ülalpidamisel. Era- teatrid ei ole?

Süsteem on selline. Isegi, kui anda teatritele võimalus ise raha teenida, siis võetakse meie riigi seaduste järgi see raha ära, ümberjagamiseks. Kui algas perestroika, siis oli lühikest aega periood, kus öeldi, et jah, te võite ise raha teenida ja siis seda teatrisiseselt kasutada. Kutsuda meistreid, küllalislavastajaid... See ei

Dmitri Mohhov sündis Novosibirskis 1943. aastal. 1968. aastal lõpetas Valgevene riikliku teatri- ja kunstinstituudi. On Valgevene arhitektide, teatritegelaste ja kunstnike liidu liige. Kujundanud üle 300 muusika- ja draamaetenduse Minskis, Moskvast, Riias, Kaunases, Alma-Atas, Taškendis, Novosibirskis, Krasnojarskis... Personaalnäitused Minskis, Gdanskis, Londonis, Prahast... On õppejõud Valgevene riiklikus kunstiakadeemias ja Valgevene riiklikus kunstilülikoolis.

Akvarell aastast 2004.

Akvarell kunstniku koduseinal, ilmselt on tegu kujunduse osaga lavastusest "Viuldaja katusel".

kestnud kaua ja „rahva“ nõudmisel see lõpetati. Miks? Sellepärast, et teatrite direktorid ei käinud enam ministeeriumis kummardamas ja palumas. Nad said ise pere-meesteks. Siis tekkis küsimus, mida teha selle aparaadiga? Keegi tark otsustas kiiresti vabaduse lõpetada.

No ehk see päästis Valgevene teatri moosietendustest, mis tehtudki raha teenimiseks ja publiku meelitamiseks vaid?

Meil siin tegeldi ka metslusega. Paljas Stalin ja poliitbüroo paljad naised laval.

Ma arvan, et kõige tähtsam oli ja on teatri, ka filmi juures dramaturgia. Tekst, hea tekst on kõige alus. Muusikateatris on alus muusika. Kui pole põhja, head näidendi või muusikalist dramaturgiat, siis kui geniaalne ka poleks lavastaja, ikkagi head etendust ei sünni.

Meil oli aeg, kui räägiti, et kõrgemat haridust kinnitav diplom, mis on saadud Venemaal, Valgevenes ei kehti. See on naljakas, on paradoks, aga see oli ja mitte väga ammu. Suhtumine, et olgu halb, aga ikkagi oma.

No meil Eestis usuti ja paljus usutakse siamaani, et kõik, mis tuleb väljast, Euroopast ja Ameerikast, on see õige ja hea.

Ei peaks sellesse nii väga uskuma. Igal pool on inimesi elavate südame ja hingega. Usun, et nad ei anna alla, isegi siis, kui neile makstakse palju ja neid väga sunnitakse. Tuleb otsida seda, mis sind ühetaolisest eristaks. Mitte seda, mis kõik ühetaoliselt teeb. Taburet on taburet kõikjal, on 42 sentimeetrit kõrge, istumiseks, aga mis puudutab südant ja hinge, siis siin tuleb oma otsida.

Olen mõelnud, et kirjandus ja lugemine on see, mis aitab ennast leida, seda oma.

Ma olen raamatukumardaja. Olen teinud tööd eri maades eri teatrites ja oma esietendustele alati kutsunud antikvariaatide juhatajaid. Tänu sellele on mul kogunenud unikaalne raamatukogu, käsikirjad, esmatrükkid... Kõik minu sissetulekud, stipendium, 90% arvan, on kulunud raamatutele.

On hämmastav, kuidas mõjub vana raamat. Esmatrükk kehval paberil mõjub hoopis teistmoodi kui täna välja antud sama raamatu kvaliteettrükk. See energaetika, aura, mis on vanas raamatus, on hämmastav. Tekst on üks,

aga puudutus sootuks erilise.

Ma olen märganud, et uus kirjandus kirjutatakse vahel selleks, et tark tunduda, selles keeles, et arusaamiseks tuleb kasutada sõnaraamatut. Vanemas kirjanduses, vastupidi, püütakse kõige raskemaist elu küsimustest kirjutada nõnda, et oleks häbi mitte mõista, mitte aru saada sellest, millest käib jutt.

No sellega on ehk nii, et mida vanemaks saad, seda lihtsamini tahad kirjutada. Noorena tahad näida tark, vanemana tark olla? Muidugi mõni jääbki tühja talama kogu elu.

Jah, meil olid sellised kahemehed ülikoolis, vedasid ennast vaevu kursuselt kursusele, nad pole elus mitte kunagi mitte midagi tarka teinud. Kahjuks on nii mõnigi neist tänaseks saanud professoriks ja õpetab üliõpilasi.

Ma räägin oma üliõpilastele ikka seda lugu, kuidas ma esimesel kursusel õppides pidin tegema matemaatikaeksamit. Meie matemaatika õppejõud oskas palju keeli, me kasutasime seda ära ja tõime talle eksami alguseks poola- ja saksakeelseid ajakirju. Ja siis ta neid luges ja meie saime spikerdada. Sellel eksamil mul siis oli raamat põlvedel ja õpetaja märkas seda. Mõtlesin, et ta saadab mind auditoriumist minema. Seda ei juhtunud. Ta tõstis raamatu mu põlvedelt lauale, minu ette, ja näitas, kuskohast tuleb maha kirjutada. Sellest on palju aastaid möödunud, aga mul on siamaani häbi, et olin nii loll. Vähe sellest, et spikerdasin, ma ei teadnud isegi seda, kuskohast maha kirjutada.

Kes on hea lavastaja?

Kui ma räägin oma üliõpilastele Eimuntas Nekrošiusest ja nimetan teda sajandi lavastajaks, geniaalseks lavastajaks, siis nad ei usu mind, nad pole etendusi näinud. Mina olen. Ja siis ma räägin neile etendusest „Pirosmani, Pirosmani“. Seal on Nekrošiusel kurtumm tegelane. Tal pole teksti ja see pole lavastajal selleks, et petta kedagi, eriti tollaegset tsensuuri. Kurtumm on etenduses see tegelane, kelle kaudu lavastaja annab edasi etenduse põhiidee.

Need pikad kurtumma monoloogid jõudsid vaatajani. Vaikus rääkis. Pikalt, pikalt, pikalt... Ma nägin selle etenduse lõppedes, kuidas publik, need olid üliõpilased, töölised, professorid... otsis saalist väljudes seintelt kätega tuge.

Uusarbujad teel Varbolasse

Margus Mikomägi

Ajal, mil lühimängufilm „Tulnukas“ interneti avaruses kõigile „elu meelde tuleb“, ansambel Winni Puhh vastikud vanaeided õigusega persse saadab, Vaiko Eplik harjutud muusikategemisele kadu kuulutab, kõik Eesti noored koorilauljad ees ootava laulupeo jaoks Jarek Kasari elik Chalice'i laulu „Minu inimesed“ selgeks õpivad... tehakse Rapla vanas vallamajas filmi.

Saage tuttavaks ja jätke meelde: Martti Kass – SL Õhtulehe ajakirjanik, tegemisel oleva filmi stsenaariumi autor ja režissöör. Mait Joorits – Eesti Muusikaakadeemia kõrgema lavakunstikooli esimese kursuse üliõpilane, osatäitja. Mikk Jürjens – sama kooli, lavaka esimese kursuse üliõpilane, osatäitja. Raigo Saariste – Tallinna Ülikooli filmikunsti osakonna esimese kursuse üliõpilane, operaator.

Tühirand ja Paha maa – Tühimaa

„Tühimaaks“ ütleb filmi töövარიandi pealkirja noorte meeste taustajõud Valter Uusberg. Martti Kass sõnastab filmi teema: „Film räägib sellest, kuidas nõrgad, ühiskonnas maha tallatud, teostavad ennast läbi kaose.“ Filmi pikkuseks on plaanitud 15 minutit, üliõpilastel on koolivaheaeg. Projekti ja rahataotlusi noored mehed kusagile pole esitanud. Filmi eelarve on ühtlasi ajakirjaniku nädalase puhkuse raha. Hiljem selgub, et meestel on plaan filmi mängulist osa segada dokumentaalsete kaadritega, kus osalised rolliväliselt

Näitlejaks õppivad Mait Joorits ja Mikk Jürjens võtte vaheajal.

Esiplaanil Martti Kass ja poomimees Valter Uusberg. Kui film valmis, jäävad nemad targu tagaplaanile.

MARI METSA fotod

mängitud situatsioone kommenteerivad.

Operaatorina üles astuv Raigo Saariste on Rapla poiss, siin keskkooli lõpetanud. Ülikoolis õpib ta mängufilmi režissööriks tegelikult. „Mulle läheb film väga korda. Me kursust juhendab Jüri Silart, Rein Maran õpetab. Kooli võeti 33 inimest, operaatorid, helirežissöörid, režissöörid, monteerijad.“

Arvestades seda, et Eestis tehakse kolm-neli täispikka mängufilmi aastas ja ega suurt rohkem väikesel maal ja keeles neid kunagi ka teema ei hakata, tundub filmitegemise õppimine materiaalselt mõtlevale inimesele hullumeelsusena. „Ilmselt

oleme meie Eesti filmi tulevik, lootus on, et hakkab sündima midagi suurt,“ ütleb Raigo veendunult, uskudes ja ilma mingi paatoseta. Raigo ei seleta, kuidas Rapla poisil tekivad soovid teha filmi.

Kooliteater ja kooriteater

„Rapla ja Märjamaa ongi sellised kohad, kust tippmuusikuid, näitlejaid ja filmimehi tulebki radapidi,“ ütleb Tartus elav Martti. Sellepeale ütleb Raigo, et üleüldist siitkandi kultuurihuvi iseloomustab märksõna „sõprusringkond“. „Need asjad on keenud juba noorest eest peale. Siit on filmikooli veel proovijaid.“

Martti pobiseb enda ette: „Eks see siin üks suur Uku koolkond ole. Tema on meid kokku toonud.“ Ta mõtleb Uku Uusbergi, kes lavakas kolmandal kursusel lavastamist õpib. Teised kinnitavad arvamust, et sõpruskonna on kujundanud kooliteatri tegemine ja koorides laulmine.

„Siin vanas vallamajas võib juba rääkida ka koolkonna käekirjast. Siinsamas eelmisel aastal tehtud filmis „Ajastu ahistavad asjad“ ei olnud ka naistegelasi. Ukul kooliteatri tükkides ka ei olnud,“ ütleb Martti ja see ajab seltskonna esimest korda naerma.

Pool aastat lavakooli ja raha

Küsimusele, kas pool aastat näitlejaõpet on Mikule ja Maidule lavalist ja elulist enesekindlust juurde andnud vastab Mait: „Lavalist enesekindlust on juurde andnud, aga inimesena kisub see rohkem rappa. Kujutan ette, et kui neljas aasta lõpeb, siis me oleme täitsa sodid, katki.“ Mikk kinnitab: „Lavaline

Rapla kooride ja kooliteatri taustaga Uku Uusbergi ja Mikk Jürjensi leiate filmidest „Tulnukas“ ja „Ajastu ahistavad asjad“. Nimetatud lühifilmid leiate omakorda võrgust, aadressil (<http://video.google.com/videoplay?docid=-133382924194763847>)

Esimeses filmis mängib lisaks Ukule teinegi Rapla kooride taustaga noor tegija, Pärnu teatri näitleja Märt Avandi.

Teine film valmis 2006. aastal, võttepaigaks Rapla vana vallamaja.

Rapla kooride ja kooliteatri taustaga Raigo Saariste on üks dokfilmi „Müümise kunst“ peategelane.

Martti Kassi surematut realismi saate veel lugeda SL Õhtulehest.

Valter Uusbergi võib kõige sagedamini kohata Rapla linnas. Küsige valla- ja seltsimajast.

enesekindlus on küll tõusnud. Mitte ainult enesekindlus, kogu aeg laval olemine on kasvatanud kindlust, et see, mida teed, on õige. Eks enesekriitika ikka jääb ka, aga enam ei

muretse nii palju. Oskusi on juurde tulnud.“

Martti arvates on need noored, kes lava- või filmikooli kogunevad, just need, kes saavad aru, et tarbimisühiskon-

Raigo Saariste õpib mängufilmi režissööriks, kindlasti ei jookse selle ameti pidajal mööda külge maha operaatori kogemused.

nas rahas mittemõõdetavaid väärtusi alles hoidma hakkavad. „Valikute tegemine on kõigil raske, muidugi me mõtleme sellest,“ ütleb Raigo. „Sa lihtsalt ei tohi hinge maha müüa. Muidugi me teame, et näitleja rikkaks ei saa. Hinge annad tööle. Raha saamiseks loed reklaame näiteks. Ja teed seda ka hästi ja professionaalselt,“ selgitab Mikk. „Kui ühiskond on selline, et sa ei saa 100% oma rida ajades elada ja ellu jääda, siis on vaja ikka vist hinge ka müüa ja selle eest raha vastu võtta. Räägib mees, kellel on korterilaen,“ on kõrgema hariduse juba omandanud Martti ettevaatlikum. Selline on tänane reaalsus. „See hinge müümine, siin on väga õrn piir. Reklaame teha on kogemuse mõttes ju väga põnev. Aga enda maailma vastu minevaid asju ei tohi teha,“ ütleb Raigo. Siis tuleb jutuks aastavahetuse „Sada vakka tangusoola“ -tippnäitlejate esitatud möga.

Arutlusse sekkub Valter Uusberg, kes juhib tähelepanu käsileolevale filmile ja sellele, et aeg jookseb. „Valtril on selles filmis oluline roll, ta on meie kunstiline juhendaja ja toimetaja,“ selgitab Martti. Hiljem selgub, et Valter on poomimees ka. Hoiab mikrofoni võtte ajal. Sootuks hiljem, omavahel ütleb ta, millist rõõmu ta selles seltskonnas poomimehena tunneb.

Kirjutavad enda elu stsenaariumi

Raigo ütleb, et filmikooli jõudmine kestis kolm aastat ja kolm aastat on noore inimese jaoks pikk aeg, täis otsimist, leidmist, kaotamist õppimist. „Ma usun küll, et film ja kunst üldisemalt võib päästa maailma.“

Martti sõnul on tema kirjutatud filmistsenaarium täis sümboleid. Sõber Uku olla talle öelnud, et realistlikku stsenaariumi on palju raskem kirjutada. „Kuna ma oma argitões olen isegi lihtsa, keskmise inimese jaoks veel mitu kraadi rägemas realismis sees, siis ma siin tegutsedes tasakaalustan seda realismi just sümboolitega.“

„Siin olekul, selle filmi tegemisel, on suurem mõte kui kodus magamisel ja ööklubis lõbutsemisel. Siin on mõte,“ ütleb Mikk.

Mait tsiteerib Uku Uusbergi öeldut filmis „Sigade revolutsioon“: „Kui keegi midagi ei muuda, siis midagi ei muutu. Kui keegi midagi muudab, siis muutubki. Nii lihtne see ongi.“

Uku isa Valter arvab, et eks see oli ikka stsenaariumis nii kirjas. Mait teab, et see tekst sündis Ukul võttel, ta improviseeris.